

Քանզի այն օրն, անիծելով հայրական
Համբոյրը կոյր՝ որ եղաւ
իմ սեւ սերմիս առաջնորդ»...

«Գոցենք այս վարագոյրը. կ'ուզեմ որ
նորոգեմ յուսակոտոր վիշտը որ սիրտս
կը ճնշէ խօսելէս առաջ միայն մտածելով:
Գոցենք:

«Ճիշդ է որ հոտ գայի՝ պիտի բուժուէի,
բայց շղթայուած եմ, և յետոյ, մասնա-
ւորապէս կ'ըսեմ, ճամբու ծախքը հաշուե-
ցի որ ծանր կ'ըլլայ:

«Գալով քեզի, ազնուական հայորդի,
նոր Գոլոմպոս իմս վէսպուլլի, գրէ, սի-
րելիդիմ, Մարքոյ Բօլոյ, այդչափ ճամբոր-
դելէդ վերջը կը մտածեմ թէ անգամ մը
կընաս հոս ալ գալ: Եկուր իբր եղբայր,
իբր այցելու, իբր հոգւոյս բժիշկ. ինչպէս
որ կ'ուզես, միայն թէ եկուր սիրելի Դե-
րենիկ:

Եղբայրական ուղագուրմամբ
Քուելդ

ԴԱՆԻԷԼ

✓ Վարուժան այդ նամակը կանխէն կը
գրէր, 18 Օգոստոս 1907ին: Այդ նամա-
կին սեւ տխրութիւնը և թունաւոր յու-
սահատութիւնը յայտնի է, վարժարանի
մէջ ալ ան երբեմն շարաթ մը ամբողջ
բոլորովին լուռ ու տխուր կը մնար: Լէո-
բարտեան տխրութիւն, բանաստեղծի յու-
սահատութիւն. նման տխուր պահեր ու-
նեցեր են և անձնասպանութեան դիմեր
են, խաչատուր Աբովեան և Եղիա Տէ-
միրճիպաշեան:

Տարի մը վերջը 17 Յուլիսին կը գրէ
իր դասընկեր բարեկամ Դ. Ճիզմէճեանին:

«Դերենիկդ իմ

Վերջապէս... քանի մը օրէն ձեր քովն
եմ: Տաք հրաւերէդ կը տեսնեմ որ զիս
երջանիկ պիտի ընես սրտիդ քովիկը գե-
րազանցօրէն եղբայրական: Այս երկու-
շաբթի (20ին) ճամբայ կ'ելեմ կանտէն.
հոտ երբ հասնիս չեմ գիտեր, զուցէ չո-
րեքշաբթի երեկոյ (7ին): Քննութիւններս

բոլորն ալ անցուցի: Կեցցէ մարդկային
կամքը: Յուսամ թէ իտալիա քիչ մը պիտի
կազդուրուիմ ձեր ընկերութեան ընտանե-
կան ուրախ շրջանակին մէջ: Առ այժմ
լաւ եմ. ճամբորդութեան գալիք տաղտու-
թեամբ միայն քիչ մը մեղամաղձոտ:

«L'arrivée incertaine attriste le
départ.

«Երկար ատեն է որ մուսայիս հրա-
ժեշտ տուեր եմ, յուսամ թէ ձեր եղբայ-
րական յարկին տակ դարձեալ պիտի ա-
մուսնանամ այդ դեղին մազերով աղջկան
հետ: Յոսութիւն. հաղորդէ բարեւներս
ամենուն: Կու գամ մտերմօրէն զինիի բա-
ժակ բաղխել իրենց բաժակներուն: Դար-
ձեալ ցտեսութիւն:

Եղբայրդ

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Վարուժան իր ողջութեան տեսաւ իր
փառապսակը, սակայն մնաց համեստ և
միշտ յարգեց յարգուածները. տաղանդա-
ւորները միայն զիտեն համեստութեան մէջ
սահմանափակել իրենց փառքին անսահ-
մանութիւնը: Թէոդիկին կը գրէր 1908ին.

«Ոտանաւորը ահա կը ներփակեմ: Կ'ու-
ղարկեմ լուսանկարս ալ՝ զոր Տարեցոյ-
ցին մէջ այն ատեն միայն գետեղեցէք՝
երբ աւելորդ էջ մը դատարկ մնայ: Հա-
մոզուած եմ թէ ժողովուրդին ինքզինք-
նիս յիշատակ տալէ առաջ նախ պէտք է
ինքզինքնիս զոհ տանք, վահանի՝ բազնին
վրայ՝ թէ քնարի, ատիկայ նոյնն է: Իսկ
իմ քերթուածներս!! ո՞վ հեղնութիւն, երբ
անդին Ալիշանի և Աբովեանի պէս հան-
ձարներ կ'աշտարակուին վիթխարիօրէն»:

Իբրեւ վերջաբան Վարուժանի այս ինք-
նակենսագրութեան, կը յիշեմ անյիշատակ
նոր յուշիկ մը զոր կը յիշատակէ Փարի-
զի «Տեղեկատու» հանդէսը. (էջ 72-1931).
«Չեմ գիտեր ո՞վ և ի՞նչպէս կըցեր է.
ընդհ. պատերազմի շրջանին, Սպանիոյ վե-
հապետին (Ալֆոնս ԺԳ.) ուշադրութիւնը
հրաւիրելու Դ. Վարուժանի վրայ: Մե-

ծասիրտ թագաւորը անձնական նամակ մը
ուղղելով իր Պոլսոյ դեսպանին, կը յան-
ձնարարէ անոր, խնդրել թուրք կառավա-
րութենէն որ Վարուժանի կեանքը իրեն
շնորհուի: Դեսպանը, անմիջապէս, յատուկ
գրութեամբ, կը դիմէ թուրք արտաքին
գործոց նախարար Խալիլ պէյի, որ ըստ
սովորութեան կը խոստանայ խնդիրը նկա-
տի առնել...: Պաշտօնատարը քանիցս
կը կրկնէ իր դիմումները և վերջապէս
պատասխան կը ստանայ՝ թէ դեսպանա-
տան պաշտօնագիրը կորսուած ըլլալով
դիւաններուն մէջ, չեն կրցած գտնել գայն,
հարկ եղած փնտռութիւնը կատարելու հա-
մար: Պաշտօնատարը կը ստիպուի անձ-
նապէս դիւանները պտրտիլ և յաջողելով
պաշտօնագիրը գտնել, կը յանձնէ գայն
վերստին նախարարին, որ այս անգամ
կը խոստանայ շուտով պատասխանել: —
Քանի մը օր վերջը սակայն կը հաղոր-
դուի դեսպանատան. թէ Վարուժան իր
աքսորավայրը Չանկըրէն զինուորագրուե-

լով կովկասի ճակատը զրկուեր է և հոն
ճակատամարտի մը պահուն շփոթութենէ
օգտուելով թշնամիի կողմը անցեր է. ուս-
տի այս պայմաններուն մէջ արտ. գործոց
նախարարութիւնը շատ կը ցաւի որ ի
վիճակի չէ գոհացում տալու թուրքիոյ բա-
րեկամ վեհապետին մէկ անձնական փա-
փաքին: Սպանիոյ դեսպանատունը սա-
կայն իր պաշտօնագրին կորսուելուն խեղ-
կատակութենէն իրատուած, չի հաւատար
տրուած պատասխանին ճշդութեանը և կը
ձեռնարկէ, հայ շրջանակներէ տեղեկու-
թիւն քաղել Վարուժանի մասին...»:

Սպանիոյ վեհապետը վերջապէս կ'ի-
մանայ իրականութիւնը. Վարուժան Չան-
կըրէն մէկ քանի ժամ հեռու իթթիհատի
դահլճներու ձեռքով խժդօրէն սպանուած
էր:

Թուրքը ծածկեց իր ոճիւրը, բայց Վա-
րուժանի արիւնը դեռ չէ դադրած եռալէն,
դեռ չէ դադրած պղպջալէն...:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Թ Ե Ո Ւ Վ Ո Ւ Ն

Հէ՛գ բարեկամ... աչքերուդ խինդն ես խեղդած
Արցունքիդ սեւ բաժկին մէջ...
Ժըպտէ՛ հոգիս, վայելքի օր է այսօր,
Տէ՛ս տխրութիւնը կու լայ...

Շուրջը խաղեր... լոկ վայրկեանի մը համար
Ցաւը ցաւէն է խաչուած...
Եկո՛ւր հոգիս, ինձ կարկառած ափիդ մէջ
Կաշկանդուած սիւրտս դընեմ...

Դեռ կ'աղերսե՞ս, պիղծ մետաղի մը համար
Որմէ սէրն է պարտըւած.
Նոյնիսկ Աստուած՝ որ սուրբ սըրտէ՛րը սիրեց,
Այդ մետաղով էր ծախուած...:

Յ. ՍՐԱՊԻՈՆԵԱՆ

